

Mikä on kielentutkija?

Washingtonissa (DC) toimivan sovelletun kielitieteen keskuksen laatima määritelmä 1962¹

Kielentutkija (kielitieteilijä, lingvisti) on erikoistunut lingvistiikkaan, kielen rakenteen ja toiminnan systemaattiseen tutkimiseen. Koulutus ja kokemus antavat kielentutkijalle pätevyyden suorittaa esimerkiksi seuraavanlaisia tehtäviä: 1) kielen sanaston kerääminen ja jäsentäminen (myös sellaisen kielen, jota ei aikaisemmin ole kirjoitettu); 2) kahden tai useamman kielen keskinäinen vertailu niiden sukulaisuuden määrittämiseksi; 3) kielen murteiden luonteen ja levin määrittäminen; 4) yleisen kielitieteen teorian kehittäminen.

Tällaisten tehtävien lisäksi pätevyitynyt kielentutkija pystyy soveltamaan kielitiedettä käytännön kysymyksiin. Näitä selvitellessään hän joutuu usein työskentelemään yhdessä muiden alojen erikoistuntijain kanssa. Esimerkkeinä näistä kysymyksistä mainittakoon: a) vastakohtaistavan (contrastive) analyysin valmistaminen kahdesta kielestä siten, että näin selville saatuja yhtäläisyyksiä ja eroja ao. kielten välillä voidaan käyttää hyväksi laadittaessa opetusaineistoa kummankin kielen opiskelijoille; b) kielitieteelliseen analyysiin perustuvien oppikirjojen tekeminen; c) testien suunnitteleminen eriasteisten oppilaiden kielitaidon selville saamiseksi; d) kielen kirjoitussysteemin tutkiminen sen selvittämiseksi, miten tarkasti kirjoitus korreloi kielen ääntämisen ja kieliopin kanssa; kirjoitusjärjestelmän laatiminen aikaisemmin kirjoittamatonta kieltä varten; e) opetusaineuksen valmistaminen jostakin kielestä lukutaidon opettamista varten; f) kielen jäsentäminen ja ohjelmointi koneellista kääntämistä varten; g) hallitusten ja koululaitosten kielipolitiikan suunnitteleminen ja arvioiminen.

Viime vuosina kielentutkijat ovat yhä enemmän joutuneet työskentelemään sellaisten aiheiden parissa, jotka sivuavat muitakin tieteitä, kuten antropologiaa (jonka kanssa kielitiede on kauan ollut yhteistyössä), psykologiaa, matematiikkaa, logiikkaa, puhepatologiaa ja sosiologiaa. Sellaiset opinalat, jotka ovat eri tieteiden rajalla, kuten psykolingvistiikka, sosiolingvistiikka ja matemaattinen lingvistiikka, ovat nyt saamassa huomiota osakseen, ja pieni mutta kasvava kielentutkijain joukko on niihin erikoistunut.

Lingvistien koulutus. Tavallisesti amerikkalaisen kielentutkijan kouluttaminen tapahtuu jossakin n. kahdentoista yliopiston kielitieteen osastossa sääntöjenmukaista graduate-ohjelmaa noudattaen. Vasta Bachelor of Arts -nimisen perustutkinnon jälkeen alkaa erikoistuminen graduate-ohjelmissa. Vaatimukset tohtorin arvon saavuttamiseksi vaihtelevat jossakin määrin yliopistosta toiseen, mutta kaikkialla ohjelmaan kuuluu kielitieteen peruskurssi sekä perehtyminen fonetiikkaan, fonemiikkaan, historialliseen kielitieteeseen ja johonkin määräkieleen syvällisemmin. Useimmissa yliopistoissa vaaditaan myös työsuorituksia muoto- ja lauseopin sekä vertailevan indoeur. kielentutkimuksen alalta ja velvoitetaan oppilas tutustumaan jonkin ei-indoeurooppalaisen kielen rakenteeseen. Tohtorinväitöskirja on joltakin yllä mainitulta alalta. Yleinen väitöskirjatyyppe on deskriptiivi kielioppi (johon liittyy tekstejä ja sanasto) jostakin Amerikan intiaanikielestä.

Valtaosa Amerikan kielentutkijoista on ns. graduate-työnsä lisäksi osallistunut yhtenä tai useampana kesänä 'lingvistiseen instituuttiin', joka on Amerikan

¹ Suom. Auli Hakulinen.

kielitieteellisen seuran järjestämä. Tämä kesäinstituutti kokoaa intensiiviseen yhdeksänviikkoiseen yhteistyöhön kielentutkijoita maan kaikilta kulmilta, usein myös eteviä tutkijoita maan rajojen ulkopuoleltakin. Jotkut Amerikan lingvisteistä ovat saaneet koulutuksensa pääasiallisesti yliopisto-ohjelmien ulkopuolella työskentelemällä lähetyskentillä tai osallistumalla erikoiskursseihin, tai vieläpä itseopiskelun avulla, mutta tällaiset koulutusmuodot ovat käymässä yhä harvinaisemmiksi.

Sijoittuminen. Pieni mutta sangen vaikutusvaltainen osa kielentutkijoista opettaa yliopistojen kielitieteen osastoissa. Useimmat toimivat opettajina muissa osastoissa, yleensä nykykielten tai antropologian, mutta joskus myös psykologian tai puhetaidon osastoissa. Viime aikoina yhä useammat lingvistit ovat ryhtyneet työskentelemään Aasian ja Afrikan kielten keskuksissa joko opettajina tai tutkijoina, muun muassa lukuja sanakirjojen laadinnassa. Muutama tutkija työskentelee kommunikaatioinsinöörien kanssa toteuttamassa hallituksen palkkaamana erikoisohjelmia.

Useat ministeriöt, esim. ulkoministe-

riö, palkkaavat kielitieteilijöitä vieraiden kielten opetuskurssejaan valvomaan ja suunnittelemaan. Sisäministeriön alaisina taas työskentelee lingvistejä intiaankielten tutkimisessa tai esim. paikannimien määrittämisessä kartoja ym. julkaisuja varten.

Kielentutkijoita on edelleen koneellakääntämisen keskuksissa, joista useimmat toimivat yliopistojen yhteydessä Yhdysvaltain hallituksen, osittain myös yksityisen teollisuuden kustantamina.

Suuri joukko kielentutkijoita opettaa englannin kieltä vieraana kielenä joko Yhdysvalloissa tai ulkomailla valmistaen lukukirjoja tai suunnitellen ja johtaen englannin kielen kursseja. Jotkut työskentelevät Yhdysvaltain tiedotuspalvelussa tai muissa valtion virastoissa, jotkut vieraiden valtioiden palveluksessa, amerikkalaisissa yliopistoissa tai yksityisissä järjestöissä.

Toinen suurehko joukko työskentelee lähetyskentillä. Kehitysmaissa lingvistien tärkeimpiä tehtäviä ovat Raamatun kääntäminen, lukutaidon opettamisen suunnittelu ja uusien kirjoitusysteemien luominen sellaisia kieliä varten, joita ei aikaisemmin ole kirjallisuudessa viljelty.

AULI HAKULINEN